

Boro Tramošljanin¹
Fakultet političkih nauka
Banja Luka
tramosljaninboro@gmail.com

Pregledni rad
UDC 316.42.063:339.54
DOI
Primljeno:12.02.2012.
Prihvaćeno: 01.05.2012.

Globalizacija i mehanizmi njenog ostvarivanja

Abstract

The introductory section of the paper refers to the conceptual operationalization of globalization and the different theoretical views on globalization. The central segment of the script is dedicated to the dimensions of globalization and its mechanisms of objectification of social reality. The final section of the script is focused on the consequences of globalization, of which one has a positive and others negative effect on humanity.

Key words: globalization, globalism, westernization, capital, market, nation, nation state, culture, civilization, size, mechanism, consequences.

Apstrakt

Uvodni dio rada se odnosi na pojmovnu operacionalizaciju fenomena globalizacije i na različita teorijska gledišta o globalizaciji. Centralni segment rada je posvećen dimenzijama globalizacije i njenim mehanizmima. Zaključni dio rada akcenat stavlja na posljedice globalizacije, od kojih jedne imaju pozitivne, a druge negativne efekte po čovječanstvo.

Ključne reči: globalizacija, globalizam, vesternizacija, kapital, tržište, nacija, nacionalna država, kultura, civilizacija, dimenzija, mehanizam, posljedica.

Uvod

Dinamiku savremenom društvu dao je brzi razvoj nauke, tehnologije i tehnike sredinom 60-tih godina prošlog vijeka, koji je omogućio intenziviranje društvenih odnosa, njihove aktivnosti i međusobno povezivanje - porast me-

¹ Profesor sociologije na FPN, Univerzitet u Banjoj Luci. E-mail: tramosljaninboro@gmail.com

đunarodne razmjene i međuzavisnosti, objedinjenih terminom globalizacija.² Početkom 90-tih godina prošlog vijeka intenzivirana je upotreba ovog termina kada je ostvaren trijumf liberalnog kapitalizma u dugogodišnjem nadmetanju sa komunizmom. Ovim zbivanjima nije izmijenjena samo „politička slika” svijeta, već su se promjene desile u svim sferama života – otvorena su vrata zemljama Zapada, prije svega SAD, da ostvare uticaj na ostatak svijeta koji je trebao da prihvati dominantne Zapadne modele u politici, u kulturi i u svakodnevnom životu.

Mnoštvo značenja koja se pripisuju pojmu globalizacija, kao i ne postojanje definicije koja bi bila opšte prihvaćena, svjedoče o kontroverznosti ovog pojma – jedni globalizaciju shvataju kao planetarni proces koji se ne može zaustaviti, dok drugi pod ovim pojmom podrazumijevaju nezaustavljivo širenje i dominacija Zapadne civilizacije po čitavom svijetu.

Izgradnja globalnog društva ima svoje negativne i pozitivne posljedice. Negativne posljedice bi se ogledale u nejednakoj raspodjeli ekonomskog bogatstva, sirovina, nejednakom ekonomskom razvoju, usponu globalnog „varvarstva” (uspon transnacionalnih mafija, kartela droge i sl.)³, nastupu dezintegrativnih, separatističkih i tribalističkih težnji i pokreta i sl. Na drugoj strani, povećanje ukupnog životnog standarda, povećanje socijalne mobilnosti, slobodno integrisano svjetsko tržište, izgradnja političkog pluralizma, razvijanje demokratije i demokratskih procedura, širenje naučnih znanja koja postaju dostupna velikom broju korisnika i sl., jesu neke od pozitivnih posljedica globalizacije.⁴

Zbog različitog gledanja na globalizaciju – njene uloge, značaja i posljedica, nastaje spor oko pojma globalizacije (hiperglobalisti, skeptici i trenasformacionisti).

U ovome radu razmatraćemo različite pristupe globalizaciji (neoliberalni, reformistički, radikalni i sl.), dimenzije globalizacije (ekonomska, politička, kulturna, informatička, globalizacija jezika, nauke, terorizma i sl.), kao i mehanizme kojima se ostvaruju procesi globalizacije (vojni savezi, multinacionalne kompanije, ključne finansijske institucije i organizacije, elektronski mediji,

² „Globalizacija je manifestacija, pojavljivanje globalnog društva (svetskog društva). [...] Pojam ‚globalno’ može se upotrebiti samo (da bi bilo teorijski precizno) na one manifestacije koje se ispoljavaju na nivou ‚globusa’ (kao simbola zemlje, ukupnost našeg realnog života), ili na nivou ‚karte sveta’, kao ‚razvučenog’ globusa, dakle, na svetskom nivou.” (Više vidjeti u: Ivan Šijaković i Vilić Dragana, *Sociologija savremenog društva*, Banja Luka: Ekonomski fakultet, 2010, str. 64 – 65).

³ Semjuel Hantington, *Sukob civilizacija i preoblikovanje svetskog poretka*, Podgorica: CID, 1998, str. 357.

⁴ Ivan Šijaković i Vilić Dragana, *Sociologija savremenog društva*, Banja Luka: Ekonomski fakultet, 2010, str. 66 – 67.

američka ideja ljudskih prava, razne (četo i tajne) organizacije kao što su Bilderberg grupa i Trilateralna komisija, zatim nauka, tehnologija i tehnika.

1. Pojmovno određenje globalizacije

Pojam globalizacija ušao je, neposredno, u pojmovni krug društvenih nauka šezdesetih godina 20. vijeka, a njegova upotreba intenzivirana je devedesetih godina.⁵ Njime se označavaju promjene u savremenom društvu (u politici, u ekonomiji, u kulturi i sl.) koje dovode do porasta međunarodne razmjene i međusobne zavisnosti u svijetu. Na razvoj procesa globalizacije uticao je napredak ostvaren u sistemima komunikacije (izum satelitske komunikacije) koji je ostvaren šezdesetih godina prošlog vijeka, a koji je omogućio prenos velikih količina informacija svuda po svijetu, povezivanje ljudi, intenziviranje društvenih odnosa i aktivnosti ljudi. Specifičnost ovoga procesa čine nove tehnologije, novi društveni akteri, nova tržišta, novi mehanizmi upravljanja i sl. U zemljama Istočne Evrope i SSSR-a početkom devedesetih godina 20. vijeka uslijedile su značajne društvene, političke i kulturne promjene (tržišni sistem slobodne konkurencije, izgradnja demokratskih političkih institucija, kulturno otvaranje i sl.) uzrokovane slomom komunizma i pobjedom liberalnog kapitalizma, čime je pojam globalizacija poprimio svoju frekventnu konotaciju.⁶

Bez obzira na različita mišljenja u vezi s procesom globalizacije⁷, kao i na činjenicu da su u istoriji ljudskog društva zabilježena neka kretanja koja su imala slične, „globalne” tendencije (ekspanzija velikih religija i civilizacija, vojna

⁵ Ranije, umjesto pojma globalizacija, korišteni su njeni supstituti, kao što su „građanstvo svijeta”, „federativna država vječnog mira”, „internacionalizacija kapitala”, „mondijalizacija”, „konvergencija”, „modernizacija”, „totalizacija”, „svjetski integracioni procesi”, „planetarni menadžment”, „unitarizacija svijeta”, „planetarna socijalistička revolucija”.

⁶ Entoni Gidens, *Sociologija*, Beograd: Ekonomski fakultet, 2005, str. 57.

⁷ Neki mislioci nastoje pokazati da su kreatori globalizacije svijeta, ekonomski moćne multinacionalne kompanije, koje su zainteresovane za što bržu cirkulaciju robe, kapitala, ljudi u internacionalnim razmjerama, čime se nastoje transcendirati nacionalne države, kao najveća prepreka na tom putu, zatim da su glavni protagonisti globalizacije svijeta, moćne države Zapada, predvođene SAD-a, kao „svjetskim policajcem”, pod čijom se komandnom palicom, nastoji ostvariti globalizacija svijeta. O ovome govori Henri Kisindžer, u knjizi „Diplomatija” (1994) kaže da je to treći pokušaj SAD-a da se uspostavi novi svjetski poredak, koji bi značio da je na djelu ostvarena globalizacija svijeta. Najprije je Vilson 1918-te godine, nastojao da realizuje koncept demokratije po mjeri SAD-a. Taj plan je bio bezuspješan zbog strategije američkog izolacionizma. Drugi put je to želio da postigne Hari Truman sa „Maršalovim planom”, ali je i on propao usljed sukoba sa Sovjetskim Savezom. Tada nastaje period hladnog rata, u kojem je postojala ravnoteža sila, odnosno, ravnoteža straha. I tek treći put, 1989-te godine, padom Berlinskog zida, i 1990-te dezintegracijom Sovjetskog Saveza, Bušu i Klintonu je otvoren put ka svjetskoj dominaciji. Vidjeti: Henri Kisindžer, *Diplomatija I – II*, Beograd: Verzal Pres, 1999.

osvajanja i džinovska carstva), globalizacija, kako je to primijetio M. Pečujlić, predstavlja jedno trajno i univerzalno stremljenje čovječanstva.⁸

U naučnom smislu, termin globalizacija implicira to da se radi o objektivnom, permanentnom, nezaustavljivom i ireverzibilnom procesu integracije svijeta na ekonomskom, političkom, kulturnom, civilizacijskom i komunikacijskom planu. U ideološkom smislu, globalizacija se izjednačava sa globalizmom, odnosno sa nastojanjem moćnih svjetskih sila Zapada da uspostave svoju ekonomsku, političku i vojnu dominaciju u svijetu. Otuda i nastojanje da se globalizacija poistovjeti sa „vesternizacijom”. Na drugoj strani imamo regionalno povezivanje zemalja pacifičkog regiona označeno kao „isternizacija”. Dakle, ovdje je riječ o dva (konkurentna) modela koja se „maskiraju” globalizacijom.

Iz prethodno rečenog u vezi s globalizacijom, možemo se složiti s M. Pečujlićem da ovaj pojam simbolizuje duh našeg vremena, moćnu silu koja oblikuje život savremenog svijeta.⁹

2. Različita teorijska gledišta o fenomenu globalizacije

S obzirom na aktuelnost procesa globalizacije pokrenute su različite rasprave u vezi s njim, iz kojih su nastala različita objašnjenja ovog fenomena, tj. različiti pokušaji da se on razumije. Klasifikaciju pristupa analizi globalizacije, a koja je prihvaćena od većine savremenih naučnika, dao je istaknuti mislilac Dejvid Held. On razlikuje tri škole mišljenja u vezi s globalizacijom: hiperglobaliste, skeptike i transformacioniste.

1. **Hiperglobalisti**, imaju afirmativan odnos prema globalizaciji koju fetišiziraju do paroksizma. Njen glavni protagonist je Ome. On tvrdi da globalizacija predstavlja novu eru gdje su ljudi postali aktivni subjekti disciplinovani globalnim tržištem (a ono od njih zahtijeva ličnu inicijativu i preduzimački duh imanentan tržišnoj ekonomiji).
2. **Skeptici**, zadržavaju kritičan, da ne kažemo, nihilistički odnos prema globalizaciji. Ona je, za njih, mit koji se ne može dovesti u kontekstualnu vezu sa realnim činjenicama. Nivo ekonomske i svake druge integracije je ispod onoga o kojem govore hiperglobalisti. Prema tome, nije na mjestu idealnotipski model globalizacije kojeg zamišljaju hiperglobalisti, smatrajući da je on paradigma kojoj treba, bez pogovora, težiti. Takođe, moć nacionalnih vlada u regulisanju ekonomskih djelatnosti nije opala. To znači da je iluzija globalista u tome da će suverenitet nacionalnih država

⁸ Miroslav Pečujlić, *Globalizacija – dva lika sveta*, U: Marko Vučinić (ured.), *Aspekti globalizacije*, Beograd: Beogradska otvorena škola, 2005, str. 37.

⁹ *Isto*, str. 5 - 6.

biti smješten u „muzej starina”. On će se i dalje manifestovati jer nacije i nacionalne države pokazuju otpornost prema globalizaciji koja želi da ih poništi. Osim toga, skeptici se pozivaju i na činjenicu, da je ekonomska integracija u svijetu blokirana uticajem regionalizacije. Svjetska ekonomija se danas nalazi pod dirigentskom palicom tri glavna finansijska i trgovinska bloka Evrope, Pacifičke Azije i Sjeverne Amerike. Drugim riječima, svjetska ekonomija je manje integrisana u poređenju sa erom klasičnog zlatnog standarda pri kraju 19-og vijeka.

3. **Transformacionisti**, globalnu međuzavisnost objašnjavaju procesom modernizacije. Oni osporavaju stav o nestanku nacionalnih država koje su, po svojoj prirodi, otporne i ne mogu se jednostavno slomiti. Po njihovom mišljenju globalizaciju prati integracija velikih država i fragmentacija malih država. Na toj osnovi se podstiču u njima nacionalni i vjerski sukobi što, po pravilu, vodi njihovoj disoluciji. To izaziva veliku neizvjesnost i čovječanstvo se nalazi u jednoj dijaboličnoj situaciji iz koje se teško može naći izlaz.

Lesli Skler smatra da je sociološke radove o globalizaciji moguće diferencirati u četiri kategorije:¹⁰

- a) **Svjetsko-sistemske pristup** se temelji na distribuciji zemalja na zemlje centra, poluferije i periferije.
- b) **Model globalne kulture** je fokusiran na probleme konstituisanja nacionalnih identiteta determinisanim od strane homogenizovanih mas-medija.
- c) **Model globalnog društva** je emaniran naukom, tehnologijom i industrijom, kao najznačajnijom privrednom granom.
- d) **Model globalnog kapitalizma** je efektuirao snage globalizirajućeg kapitalizma i to je njegova *differentia specifica* u odnosu na druge društveno-ekonomske formacije.

Roland Robertson posmatra globalizaciju u psihološkoj ravni naglašavajući da se ona „odnosi na zgušnjavanje sveta i jačanju svesti o svetu kao celini”. Entoni Gidens suštinu globalizacije dijagnosticira ovim riječima „Svet je u mnogim značajnim aspektima postao jedinstveni sistem kao rezultat sve tešnje uzajamne zavisnosti koja sada deluje bukvalno na svakoga od nas. Globalni sistem nije samo sredina u okviru koje se razvija konkretno društvo. Društvene, političke i ekonomske veze koje presecaju granice između zemalja u odlučujućoj meri utiču na sudbinu ljudi u pojedinim zemljama. Opšti izraz za označavanje sve veće međuzavisnosti svetskog društva je globalizacija”.¹¹ Prema mišljenju Šoltea

¹⁰ Pogledati: Lesli Skler, *Rivalska shvatanja globalizacije*, Zbornik radova: *Globalizacija, mit ili stvarnost*, Beograd: ZUNS, 2003, str. 31 – 47.

¹¹ Entoni Gidens, *Sociologija*, Podgorica: CID, 1998, str. 58 - 59.

o fenomenu globalizacije postoje tri teorijska pristupa, neoliberalni, reformistički i radikalni.¹²

Neoliberalni pristup se odlikuje radikalizmom, gdje tržište ima magičnu moć da rješava sve društvene anomalije, pri čemu se apstrahuju socijalne posljedice koje tržište izaziva. To znači da na jednoj strani sve više nastaje manjinska elita enormno bogatih, a na drugoj gigantska masa sve siromašnijih.

Reformistički pristup se zalaže za globalizaciju sa socijalnim likom što nailazi na veliki otpor krupnog kapitala. On nastoji da potisne socijalni kapitalizam u korist neoliberalnog kapitalizma koji nema razumijevanja za deprivirajuću poziciju društvenih grupa koje su marginalizovane od strane društva (radnici, omladina, inteligencija).

Radikalni pristup ima nihilistički odnos prema globalizaciji, smatrajući da ona izaziva brojne turbulencije u društvu i da se time stavlja brana njegovom razvoju i progresu.

Za Ulriha Beka je karakteristično da pravi distinkciju između globalizma, globalnosti i globalizacije.¹³ Pod globalizmom supsumira „ideologiju vladavine svetskog tržišta, ideologiju neoliberalizma”. Globalnost nas upozorava na fakat „da već dugo živimo u svetskom društvu”. Globalizacija se opredmećuje kroz „procese putem kojih transnacionalni akteri sa različitim izgledima na moć, orijentacijama, identitetima i mrežama presecaju i potkopavaju suverene nacionalne države”. I Mihailo Marković, poput Ulriha Beka, nastoji povući demarkacionu liniju između globalizacije i globalizma.¹⁴ Globalizacija, po mišljenju pomenutog autora, je „nezadrživ proces svetske integracije na tehnološkom, komunikacijskom, političkom, naučnom i kulturnom planu”. Globalizam je „ideologija i politika svetske dominacije”. Nenad Suzić ističe da postoje dva modela globalizacije¹⁵ i to: a) razvoj i približavanje civilizacija na planeti Zemlji ili, b) amerikanizaciju tj. pozapadnjenje. Na ambivalenciju pojma globalizacije ukazuje i Vladimir Vuletić, jer se za nju često koriste sinonimi kao što su internacionalizacija, globalnost, globalizam, glocalizacija, regionalizacija, imperijalizacija, novi svetski poredak.¹⁷

Iz svih navedenih razmatranja o globalizaciji od strane brojnih autora mogli bismo sagledati njenu karakterizaciju sa sljedećim oznakama:

¹² Pogledati: Jan Aart Scholte, *Globalization- A critical introduction*, London: Macmillan Press, 2000, pp. 35 – 42.

¹³ Pogledati: Ulrich Bek, *Virtualni poreski obveznici*, u Zborniku: *Globalizacija, mit ili stvarnost*, Beograd: ZUNS, 2003, str. 129/142.

¹⁴ Pogledati: Mihailo Marković, *Intervju*, Književni list br. 43 i 44. 2006.

¹⁵ Pogledati: Nenad Suzić, *Globalizacija i srpski nacionalni interesi*, Banja Luka: TT centar Banja Luka, 2001, str. 5-12.

¹⁶ *Isto*, str. 5-12.

¹⁷ Vladimir Vuletić, *Sociološki rečnik*, Beograd: ZUNS, 2007.

1. Fenomen globalizacije je amorfan pojam, jer svaki od navedenih teoretičara je interpretira u skladu sa svojom „ličnom jednačinom” tako da nam ostaje nejasno esencijalno značenje globalizacije.
2. Globalizacija nije mit, već realnost, čiji objektivitet, u velikom broju njenih dimenzija, ekonomskoj, tehnološkoj, političkoj, kulturnoj, civilizacijskoj, informativnoj, niko ne dovodi u pitanje.
3. Globalizacija je djelo naučno-tehnoloških revolucija, pri čemu posebno ističemo esencijalnu ulogu treće naučno-tehnološke revolucije (informatičke revolucije)¹⁸, koja je doprinijela da globalizacija postane nezadrživ proces svjetske integracije.
4. Moramo nužno povući kardinalnu razliku između globalizacije i globalizma, pri čemu globalizacija ima pozitivnu konotaciju, a globalizam je apsolutno neprihvatljiv, jer je u funkciji moćnih svjetskih sila pretvoren u ideologiju i politiku dominacije u planetarnim razmjerama.
5. Globalizacija je usmjerena na destrukciju nacija i nacionalnih identiteta. Ako bi se to dogodilo, nastalo bi uniformno i bezbojno čovječanstvo, što bi bio definitivni kraj humanizma i morala sa strahom o apokaliptičkom završetku savremene civilizacije.
6. Globalizacija i fragmentacija su dva komplementarna procesa s obzirom da na jednoj strani imamo fuziju velikih država, a na drugoj disocijaciju malih država.

3. Dimenzije globalizacije

Kada je riječ o globalizaciji onda se ona u svojim manifestacijama javlja u više dimenzija.

1. **Ekonomska globalizacija** implicira organizovanje proizvodnje u planetarnim razmjerama. Tome podsticaj daju ekonomski snažne transnacionalne korporacije koje su zainteresovane za brz i neometan proces cirkulacije robe, kapitala, ideja, ljudi. Dakle, ovdje se radi o planetarizaciji kapitala koja nemilosrdno lomi sve nacionalne i druge barijere i svojom ekspanzijom je dosegao u svaki kutak planete.
2. **Politička globalizacija** poriče ulogu nacionalnih država u domenu tržišnih standarda (regulisanja robnonovčanih odnosa), zaštite ljudskih

¹⁸ Ovdje govorimo o trećoj tehnološkoj revoluciji prema „inerciji” i inspiraciji koju je pokrenuo Alvin Tofler knjigom „Treći talas”, iako se preciznije može govoriti o 5 naučno-tehnoloških revolucija (parna mašina, električna energija, nuklearna energija, informatika i solarna energija). Čak i o redosljedu ne postoji potpuno slaganje, da li je nuklearna energija, treća ili četvrta revolucija, odnosno da li je informatička revolucija nastupila prije ili poslije nuklearne.

prava, prirodne i društvene sredine. To nije više stvar pojedinačnih nacionalnih država, koje se rukovode klasičnom koncepcijom državnog suvereniteta, već o tome mora da vodi računa cjelokupna međunarodna zajednica.

3. **Kulturna dimenzija globalizacije** je intencionalno usmjerena ka stvaranju uniformne svjetske kulture. Nesumnjivo tako nešto bi se postiglo zahvaljujući homogenizaciji nacionalnih kultura odnosno različitih stilova i pogleda.
4. **Informatička globalizacija** podrazumijeva globalizaciju komunikacija, jer je razmjena informacija svjetski proces koji se odigrava meteorskom brzinom.
5. **Globalizacija nauke, tehnologije** s obzirom da su oni, po svojoj prirodi, univerzalni proizvod jer su inkorporirani u znanju i iskustvu čovječanstva kao cjeline i u principu su od utilitarističkog značaja za sve narode.
6. **Globalizacija jezika**, gdje je engleski jezik postao svjetski jezik i ne bez razloga se naglašava da će u 21-om vijeku biti dominantan zbog toga što se nalazi u komplementarnom odnosu sa informatičkom tehnologijom. Engleski jezik sve više potiskuje druge jezike iz škola i iz službene upotrebe u poslovnom svijetu. Time se dovode u pitanje drugi nacionalni jezici i nacionalni identiteti u vrijeme globalizacije koja ih nastoji destruirati.
7. **Globalizacija terorizma**, jer smo svjedoci da se teroristički napadi događaju na cjelokupnoj planeti i nijedna zemlja u svijetu nije zaštićena od te pošasti koju inspirišu islamske države.
8. **Globalizacija jedne slike svijeta** koja se silom nastoji da nametne cjelokupnom čovječanstvu od strane protagonista novog svjetskog poretka na čelu sa SAD-a.
9. **Globalizacija zagađenosti prirodne i društvene sredine** čije ekološke posljedice pogađaju sve zemlje svijeta (nezavisno od toga što su one veće u zemljama u razvoju od onih zemalja koje su ekonomski i tehnološki od njih daleko više razvijenije).
10. **Globalizacija nepravde** koja je ekskomunicirala pravdu i ona u ime nje istupa. Iz ovoga zaključujemo da je u planetarnim relacijama uspostavljena prevalencija pozitivnog prava koji se rukovodi principom nepravde, umjesto prirodnog prava protkanog načelom pravde. Više nego očigledno, danas je prirodno pravo potpuno nemoćno, jer više ne služi ni kao korektiv pozitivnom pravu, već može jedino da predstavlja farsičnu ornamentiku, ukras da bi se kamuflirala brutalnost i nehumanost pozitivnog prava.

4. Mehanizmi globalizacije

Iako su istoriji postojali procesi i nastojanja koja su imala „globalne” tendencije, ovdje ćemo se osvrnuti na načine na koje se procesi globalizacije, u pravom smislu te riječi, odvijaju u naše vrijeme, simultano, minuciozno, primjenom većeg broja mehanizama, od kojih smo izdvojili sledeće:

1. Iza globalizacije svijeta stoje ekonomski moćne multinacionalne kompanije. Nije nepoznato da danas u međunarodnim ekonomskim odnosima i u trgovini glavnu riječ ima oko 500 transnacionalnih kompanija koje su sa ekonomskog aspekta zainteresovane za slobodu trgovine i ukidanje carinskih i svih drugih barijera u internacionalnim planetarnim razmjerama. Po riječima poznatog američkog ekonomiste, Keneta Galbrajta, njihova ekonomska moć je tolika da će one negirati svaku potrebu za nacijom i nacionalnim identitetom, jer lojalnost svojoj svjetskoj firmi postaje značajnija od geografski i politički omeđenog pojma nacionalizma i patriotizma. Tačnije rečeno, za jednog Italijana ili Francuza, koji imaju svoj kapital u „Filipsu” ili „Dženeral motorsu”, važnije je da ostvare profit ili višak vrijednosti, nego da se u subjektivnom i nacionalnom pogledu osjećaju Italijanom ili Francuzom. Prema tome, zapadni građanski svijet je svijet ekonomskih interesa, i u poređenju sa tim interesima svi drugi interesi, pa i nacionalni, od drugorazrednog su značaja. Suštinu tog svijeta su jasno dijagnosticirali Hegel, Adam Smit, Mekferson i Jeringa. Hegel je građanski svijet nazvao „bojnim poljem privatnih interesa”, a Adam Smit je govorio da je u njemu čovjek rođen da bude trgovac”. Takođe i Mekferson je isticao da je zapadni svijet „svet posesivnog individualizma”. Ovim ocjenama se priklanja i R. Jeringa osnivač teorije interesa u pravnoj nauci kad kaže: „Moja kesa mi je moja sloboda na putu”. Dakle, svojina je uslov manifestacije moje slobode, jer se u njoj nalazi „zapretano emancipatorski jezgro”.
2. Na liniji globalizacije planete djeluju i ključne finansijske institucije i organizacije: Svjetska banka, MMF i Svjetska trgovinska organizacija. Putem ovih institucija i organizacija treba da se ostvari prestrukturiranje svjetske privrede u interesu Amerike, kao vodeće svjetske sile, pod čijom se komandnom palicom sprovodi nasilna unitarizacija svijeta.
3. U funkciji globalizacije svijeta su i elektronski mediji (sateliti) koji doprinose da ljudi širom svijeta neposredno participiraju u svim značajnim političkim, kulturnim i sportskim manifestacijama. Geografska udaljenosti između kontinenata gubi svoj značaj i u vezi s tim Maršal Makluan s pravom ističe da cijeli svijet postaje jedno „planetarno selo”. Drugačije rečeno - nastupila je jedna kompresija vremena i prostora, budući da se

u istom vremenskom trenutku može posmatrati neki medijski događaj na svim tačkama zemaljske kugle (istovremeno u Njujorku, Londonu, Parizu, Moskvi, Kairu, Pekingu, Melburnu, Torontu). Iz ovog se može zaključiti da je Gutenbergova galaksija, kao vrijeme knjige i pisanog teksta, definitivno smještena u „muzej starina” ustupivši svoje mjesto daleko efikasnijoj, bržoj komunikaciji pomoću slike koja se pojavila s pronalaskom elektronskih medija, satelita.

4. Globalizacija svijeta nastoji se opravdati i kamuffirati tradicionalnom američkom idejom ljudskih prava. Ovo se najbolje može vidjeti na primjeru bivših socijalističkih zemalja u kojima su ta prva volontaristički toliko proširena da supsumiraju prava manjinskih nacija.¹⁹
5. Posebnu artikulaciju u procesu nasilne globalizacije svijeta daju i tajne organizacije kao što su Bilderberg grupa i Trilateralna komisija, čiji je osnovni zadatak preoblikovanje svijeta u namjeri da se ostvari krajnji cilj: novi svjetski poredak, koji će da reprezentuje jedinstvena svjetska vlada.²⁰
6. Globalizacija svijeta se danas nastoji ostvariti i vojnim savezima. Od njih najveću ulogu ima NATO-pakt koji se, prijemom novih članova, nasilnom makijavelističkom metodom širi prema Rusiji i Kini, nastojeći ih destabilizovati i uništiti kao velike vojne sile.
7. Globalizaciji svijeta svoj obol daju nauka i tehnika, s obzirom da njihovi rezultati transcendiraju nacionalne granice koristeći svim narodima bez

¹⁹ „Slovenačka, Hrvatska, a posle toga i tragična bosansko-hercegova secesija, u okviru ove doktrine, bila je protumačena [...] kao pravo manjih nacionalnih grupacija na samoopredjeljenje do otcjepljenja. [...] Dakle to je izvedeno pomoću apsolutizacije republičkih i relativizacije državnih granica. [...] No demokratska procedura je bila, pokrivena institucijom referendum primjenjenog na takve administrativne jedinice koje su odgovarale manjim narodima. [...] Tako su oni (riječ je o Srbima) koji su najvećim žrtvama stvorili jugoslovensku zajednicu naroda i to u dva maha, u toku Prvog i Drugog svjetskog rata, bili dovedeni u situaciju potpune nacionalne obespravljenosti. [...] Paradoksalno, na ovaj način, prava manjina su izbila u prvi plan dok su, u isti mah, prava svake nacionalne većine okvalifikovana kao nešto, po sebi sumnjivo i uvijek po sebi dominatorsko”. Na taj način izvršena je disolucija Druge Jugoslavije izazivavem etničkih sukoba koji su imali za posljedicu konstituisave malih država nesposobnih da se suprostave ekonomskoj eksploataciji i političkoj dominaciji od strane svjetskih sila.

²⁰ Bilderberg grupa je formirana 1954, u Holandiji, u hotelu „Bilderberg”, po čemu je i dobila takav naziv. Ona se opisuje kao nevidljiva ruka, kao vlada plutokrata ekonomski moćne elite koja je pozvana da upravlja svijetom. Za nju je karakteristično da je skrojila Karingtonov papir ili plan kojim je izvršena destrukcija bivše Jugoslavije. Trilateralna komisija je konstituisana 1973. godine u Tokiju. Ona sačinjava koaliciju tri najbogatija svjetska regiona: Amerike, Zapadne Evrope na čelu sa Njemačkom i Azije predvođene Japanom. Trilateralna komisija je organizacija transnacionalnog finansijskog kapitala. U okviru nje dominantnu poziciju zauzima Amerika, u cilju ostvarenja njenog sna, da do 2000. godine ovlada svijetom (ovaj san se još nije ispunio i veliko je pitanje da li će se ikad i ostvariti).

razlike. Iz svjetskih centara naučna i tehnička znanja se difuzno šire u kosmopoliskom značenju te riječi.

8. Globalizacija svijeta na ekonomskom planu determiniše i nastanak globalne svjetske kulture koja sve više potiskuje specifičnosti nacionalnih kultura homogenizirajući životne stilove i poglede.
9. Globalizacija svijeta se nastoji implementirati i putem sekta čije masovno ekspanziranje je u posljednje vrijeme dovedeno do paroksizma. One dezavuišu naciju (nacionalnu kulturu, nacionalni identitet) nastojeći njihove pripadnike denacionalizovati, odnosno separirati od miljea svoje kulture, tradicije, vjerskih osjećanja, mentalnih i psiholoških osobina. Otuda je sasvim razumljivo što sektaši *a priori* odbacuju bilo kakav nacionalizam i patriotski odnos prema otadžbini. Zatim, sekte skrnave nacionalne simbole, (ne žele pozdraviti zastavu, saslušati himnu). Iako se na prvi pogled razlikuju, sve one imaju zajednički imenitelj opredmećen u destrukciji nacionalne svijesti i uspostavljanju defetističke svijesti s ciljem da se poništi nacionalni identitet. Razumije se da je to esencijalna pretpostavka za konstituisanje uniformnog čovječanstva u kojem neće biti nacija i nacionalnih kultura. Na svemu tome se nastoji instalirati novi svjetski poredak na inicijativu Amerike, a uz mazohističku podršku najmoćnijih zemalja Evropske unije (Njemačke, Engleske, Francuske) čije nivelirajuće klatno nastoji unificirati nacionalne osobenosti sa bogatom kulturom, tradicijom i tako ih uskladiti sa anglosaksonskim standardima.

5. Posljedice globalizacije

Imajući u vidu činjenicu da je globalizacija protivurječan i višedimenzionalan društveni fenomen, onda je sasvim razumljivo da ona ima pozitivne i negativne posljedice. Polazeći od hipotetičke pretpostavke da se globalizacija svijeta vrši uz ravnomjerno učešće svih zemalja, bez obzira na njihovu ekonomsku i političku moć, ona bi imala nekoliko korisnih efekata po cjelokupno čovječanstvo.

- a) Nastalo bi otvoreno, demokratsko društvo sa osiguranim pravima i slobodama građana;
- b) Došlo bi do porasta životnog standarda ljudi uslovljenog ekonomskim prosperitetom koji bi nastupio kao posljedica brzog i nesmetanog protoka kapitala, kudi, ideja, dobara;
- c) Planetarne vrijednosti građanskog društva doživjele bi svoju afirmaciju, kao što su tržišna privreda, pravna država, parlamentarna demokratija, ideologija rada i sloboda građanina;

- d) Prožimanje različitih kultura ne bi vodilo stvaranju uniformne svjetske kulture, već bi svaka nacija imala pravo da bez ikakvih prepreka razvija svoju nacionalnu kulturu, obrazovanje, jezik;
- e) Sloboda medija ne bi bila u funkciji propagande u cilju obmanjivanja svjetskog javnog mnjenja, nego istine i pravde, kao jedine opravdane ideje vodilje u novinarskoj profesiji;
- f) Smanjila bi se distanca između ekonomski, tehnološki i civilizacijski manje razvijenih zemalja i onih razvijenih.
- g) Došlo bi do svestranog povezivanja svijeta, u kojem bi bila ostvarena ravnopravna pozicija naroda i država, gdje iščezava tlačenje, bijeda i nasilje, a na njihovo mjesto stupa sloboda pojedinca koja je uslov slobodnog razvitka za sve.
- h) Globalizacija sadrži emancipatorske potencijale koje bi mogle da iskoriste zemlje u razvoju u nastojanju da se oslobode od ekonomske i političke zavisnosti prema imperjalističkim, kolonijalnim silama.

Sagledavajući posljedice globalnih procesa i mehanizme kojima se oni ostvaruju, ovdje ćemo ukazati na neke od njenih negativnih efekata po čovječanstvo:

- a) Planetarni vojni intervencionizam protiv svih onih država koje ne pristaju na bezobzirnu globalizaciju svijeta;
- b) Negacija nacija, nacionalnih država i nacionalnih kultura u cilju da se stvori uniformno i bezbojno čovječanstvo;
- c) Ozbiljno je uzdrmana vizija multipolarnog svijeta a na pijedestal neprikosnovene vrijednosti postavljena je koncepcija unipolarnog svijeta;
- d) Daje se podsticaj sukobu civilizacija u čijem je središtu religiozna netolerancija i izazivanje etničkih sukoba;
- e) Definitivni sumrak međunarodnog prava iz kojeg su definitivno za sva vremena ekstrahovni istina, pravda i pravičnost.²¹
- f) Zamjena pozicija socijalnog kapitalizma neoliberalnim kapitalizmom, koja izaziva sve dublje društvene nejednakosti potencirane kvantitativnom paradigmom ekonomskog i tehnološkog razvika kapitalističkih zemalja;
- g) Masovna ekspanzija terorizma kao antipod vanjskoj politici SAD-a. Dakako to predstavlja veliku opasnost po svjetski mir, čemu se mogu pridodati i ostale opasnosti sažete u satanskoj kombinaciji između „Apokaliptičke tehnologije, ekološke degradacije i demografske eksplozije”²²
- h) Brutalizacija procesa globalizacije, determinisana krupnim kapitalom i njegovom potrebom da se oplodi i vlasnicima kapitala, donese višak vrijednosti odnosno, profit.

²¹ To se danas na eklatantan način manifestuje u radu međunarodnog Haškog tribunala.

²² Vidjeti: Mihajlo Marković, *Intervju*, Književni list br. 43 i 44, 2006.

- i) Haotizacija svijeta izazvana neoliberalnim totalitarizmom. Ona, sama po sebi, po riječima, Ulriha Beka, proizvodi rizično društvo, čija budućnost je neizvjesna i nije isključeno da dođe do njegove samodestrukcije.
- j) Desuverenizacija nerazvijenih zemalja realnog socijalizma s ciljem njihove dezintegracije i da tako postanu protektorati moćnih zapadnih sila.

Zaključak

Iz svega prethodno rečenog, jasno je da globalizacija predstavlja višedimenzionalni proces, koji sobom nosi niz protivrječnosti. Globalno društvo je društvo u izgradnji na nivou „globusa” u kojem su ljudi, društvene grupe, zajednice i ostali oblici kolektivne egzistencije sve više upućeni jedni na druge. Njegov osnovni konstitutivni element je ekonomija, slobodno integrisano svjetsko tržište. Ovo društvo se razvija i na planu socijalnih odnosa (povećava se socijalna mobilnost, ukupan životni standard, širi se preduzetnički i poslovni duh prema zatvorenim i nerazvijenim društvima i sl.). Politička globalizacija ogleda se u izgradnji političkog pluralizma, u razvijanju demokratije, u poštovanju ljudskih prava i sloboda. Formiranje globalnog društva uočljivo je i na području kulture (potreba za jednim jezikom, standardizovanje obrazovanja i sl.).²³ Međutim, u globalnom društvu sve više se ispoljavaju brojne negativne globalne pojave – tribalističke težnje i pokreti kao otpor globalizaciji, nejednak ekonomski razvoj, pojava globalnog „varvarstva” i sl., čemu doprinose veliki broj mehanizama kojima se ostvaruje globalizacija (vojni savezi, multinacionalne korporacije, finansijske institucije, elektronski mediji i sl.). U daljoj izgradnji globalnog društva neophodno je odrediti drugačije smjernice – izgradnja globalnog poretka na drugačijim osnovama, smanjiti postojeće nejednakosti, smanjiti postojeće tenzije i sl. Iz ovih razloga se u daljem istraživanju i razmišljanju u vezi s pojmom globalizacije i globalnog društva otvara mnoštvo pitanja i problema na koje treba odgovoriti: Kako riješiti pitanje globalne pravde i sudova? Kako formirati institucije globalnog društva? Koji su to efikasni mehanizmi izgradnje globalnog društva? Kako zaustaviti globalno „varvarstvo”? Traganje za odgovorima na ova pitanja predstavlja veliki izazov i veliku teškoću za naučnika, posebno sociologa (i sociologiju), jer savremeni društveni procesi se odvijaju velikom brzinom i usložnjavaju stvarnost.

²³ Vdjeti u: Ivan Šijaković i Vilić Dragana, *Sociologija savremenog društva*, Banja Luka: Ekonomski fakultet, 2010.

Literatura

1. Vidojević, Zoran. *Kuda vodi globalizacija*. Beograd: IP Filip Višnjic, 2005.
2. Vuletić, Vladimir (ured.). *Globalizacija, mit ili stvarnost*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva(ZUNS), 2003.
3. Vučinić, Mirko. *Aspekti globalizacije*. Beograd: Beogradska otvorena škola, 2005.
4. Gidens, Antoni. *Sociologija*. Podgorica: CID, 1998.
5. Gidens, Antoni. *Odbegli svet - Kako globalizacija preoblikuje naše živote*. Beograd: Stubovi kulture, 2005.
6. Hantington, Semjuel. *Sukob civilizacija i preoblikovanje svjetskog poretka*. Podgorica: CID, 1998.
7. Haton, Vil i Gidens Antoni. *Na ivici – živeti sa globalnim kapitalizmom*. Beograd: Plato, 2003.
8. Kisindžer, Henri. *Diplomatija*, I – II. Beograd: Verzal Pres, 1999.
9. Mander, Džeri i Goldsmit Edvard. *Globalizacija – argumenti protiv*. Beograd: Clio, 2003.
10. Marković, Mihailo. *Društvena misao na granici milenijuma*. Beograd: Javno preduzeće Službeni list SRJ, 1999.
11. Marković, Mihailo. *Intervju*. Književni list, br. 43 i 44. 2006.
12. Pečujlić, Miroslav. *Globalizacija - dva lika sveta*. U: Vučinić, Mirko (ured.). *Aspekti globalizacije*. Beograd: Beogradska otvorena škola, 2005.
13. Reinert, Erik S. *Globalna ekonomija – kako su bogati postali i zašto siromašni postaju siromašniji*, Beograd: Čigoja štampa, 2006.
14. Robertson, Roland. *Globalization, Social Theory and Global Culture*, London/ New Delhi: Thousand Oaks, 1992.
15. Sasen, Sasika. *Gubitak kontrole? – Suverenitet u doba globalizacije*. Beograd: Čigoja štampa, 2004.
16. *Sociološki rečnik*. Beograd: ZUNS, 2007.
17. Suzić, Nenad. *Globalizacija i srpski nacionalni interesi*. Banja Luka: TT-Centar Banja Luka, 2001.
18. Sholte, Jan Aart. *Globalization- A critical introduction*. London: Macmillan Press, 2000.
19. Šijaković, Ivan i Vilić Dragana. *Sociologija savremenog društva*. Banja Luka: Ekonomski fakultet, 2010.